

OKVIRNA ZAKONODAJA EU O ODGOVORNOSTI PODJETIJ ZA SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC IN OKOLJA

Evropska koalicija za pravičnost gospodarskih družb (ECCJ) že dolgo poziva k sprejetju zakonodaje EU o potrebni skrbnosti na področju človekovih pravic in odgovornosti podjetij, v skladu s katero bodo podjetja dolžna prepoznati, preprečevati, odpravljati in prevzeti odgovornost za kršitve človekovih pravic in okoljsko škodo v svojih globalnih vrednostnih verigah.

Koalicija ECCJ je zdaj določila in podrobno opredelila minimalne določbe, ki bi jih morala vsebovati takšna zakonodaja, da bi zagotovila učinkovit in celovit regulativni okvir EU za zgoraj navedene namene.

Poročilo ECCJ
februar 2020

Kaj je ECCJ

ECCJ je edina evropska koalicija, ki združuje evropske kampanje in nacionalne platforme nevladnih organizacij, sindikatov, potrošniških organizacij in akademikov v prizadevanju za odgovornost podjetij.

KLJUČNA ZAKONODAJNA PRIPOROČILA

Po mnenju ECCJ bi moral regulativni okvir EU za potrebno skrbnost na področju človekovih pravic:

1. veljati za vsa podjetja, vključno s finančnimi institucijami, **ki imajo sedež v kateri izmed držav članic ali ki ponujajo izdelke ali storitve na notranjem trgu;**
2. od podjetij zahtevati, da pri svojih dejavnostih **spoštujejo vse mednarodno priznane človekove in delavske pravice ter okoljske standarde**, ter da zagotovijo spoštovanje in upoštevanje teh pravic in standardov vzdolž celotnih globalnih vrednostnih verig;
3. od podjetij zahtevati, da **sprejmejo vse potrebne ukrepe pri izvajanju potrebne skrbnosti**, da se vsebinsko **posvetujejo z deležniki** glede opredelitve in izvajanja potrebne skrbnosti ter da **javno poročajo o teh postopkih in njihovih rezultatih;**
4. zahtevati **razširitev potrebne skrbnosti vzdolž celotnih globalnih vrednostnih verig podjetij;**
5. od držav članic zahtevati, da predvidijo ustrezne **kazni in sankcije**, da določijo **pristojne preiskovalne in izvršilne organe** ter da **omogočijo predstavnikom javnosti, da izpodbijajo neupoštevanje predpisov;**
6. od držav članic zahtevati, da določijo **civilno odgovornost podjetij za škodo** zaradi kršitev človekovih pravic in okoljske škode, ki jih povzročijo ali h katerim prispevajo **subjekti, ki so pod nadzorom ali ekonomsko odvisni od teh podjetij;**
7. od držav članic zahtevati, da določijo **civilno odgovornost podjetij za kršitve človekovih pravic in okoljsko škodo, ki so neposredno povezane z njihovimi izdelki, storitvami ali poslovanjem** prek poslovnega odnosa, **razen če lahko dokažejo, da so ravnala s potrebno skrbnostjo in da so sprejela vse razumne ukrepe**, ki bi lahko škodo preprečili;
8. zagotoviti **pravično porazdelitev dokaznega bremena**, po kateri bi moralo obdolženo podjetje dokazati svoj odnos s poslovnim subjektom, ki povzroča škodo, ter ali je slednji ravnal z dolžno skrbnostjo.
9. **uskladiti časovne roke za sprožitev pravnih postopkov**, tako da določi minimalni zastaralni rok petih let, ter **zagotoviti pristojnost sodišč EU**, ne glede na s tem povezane sodne postopke ali odločbe proti hčerinskim podjetjem, dobaviteljem ali podizvajalcem izven EU;
10. biti opredeljen kot **nadrejen obligacijskemu pravu** in bi tako moral veljati ne glede na zakonodajo, ki se sicer uporablja po mednarodnem zasebnem pravu.

PODLAGA

MEDNARODNI STANDARDI

Zakon bi moral vključevati:

- mednarodne **človekove in delavske pravice**;¹
- mednarodne **okoljske standarde**;²
- druge mednarodne standarde za zaščito pravic posebej ranljivih skupin ali posameznikov.³

PRISTOJNOST EU

EU je **dolžna spodbujati spoštovanje človekovih pravic in okolja** pri sprejemanju in izvajanju zakonodaje ter v odnosih s širšim svetom.⁴

EU je pristojna za **usklajevanje nacionalnega prava družb** z namenom doseganje svobode ustanavljanja⁵ ter približevanja zakonodaje za zagotovitev pravilnega delovanja notranjega trga.⁶

RAZLOGI ZA SPREJETJE ZAKONODAJE

Zakonodaja o obvezni potrebni skrbnosti na področju človekovih pravic bi:

- omogočila, da EU izpolnjuje svoje mednarodne dolžnosti v skladu z vodilnimi načeli ZN o podjetništvu in človekovih pravicah;⁷
- **preprečila kršitve človekovih pravic** v globalnih poslovnih dejavnostih;
- zagotovila **enake konkurenčne pogoje** ter **skladen pravni okvir** za vsa podjetja iz EU;
- spodbujala **odgovorno poslovno ravnanje, vključno s tujimi družbami**, ki bi bilo potrebno za izvajanje ukrepov potrebne skrbnosti na področju človekovih pravic za delovanje na enotnem trgu;
- zagotavljala spoštovanje temeljnih delavskih pravic po vsem svetu ter **obrnila trenutni trend vztrajnega zniževanja socialnih standardov**;
- ohranila **ugled EU kot globalne zagovornice človekovih pravic**;
- vzbujala **zaupanje potrošnikov**, da so blago in storitve, ki jih kupujejo, proizvajani in ponujani na odgovoren način.

1 Vsaj tiste pravice, ki jih določajo Mednarodna listina o človekovih pravicah, Deklaracija Mednarodne organizacije dela o temeljnih načelih in pravicah pri delu in Listina EU o temeljnih pravicah.

2 Vključno z normativi, sprejetimi v okviru OZN (npr. Montrealski protokol o substancah, ki škodljivo delujejo na ozonski plašč), ter standardi, ki so jih oblikovale mednarodne organizacije (npr. Okoljski in socialni standardi Mednarodne finančne korporacije).

3 Npr. avtohtonih ljudstev, migrantov ali žensk.

4 Členi 2, 3.5 in 21 Pogodbe o Evropski uniji.

5 50. člen Pogodbe o delovanju Evropske unije.

6 Člen 114 Pogodbe o delovanju Evropske unije.

7 EU in vse njene države članice so leta 2011 podpisale vodilna načela OZN o podjetništvu in človekovih pravicah

INSTITUCIONALNA PODPORA

Številne evropske in mednarodne institucije že dolgo prepoznajo potrebo po zakonodaji glede potrebne skrbnosti na področju človekovih pravic:

Evropski parlament:

- [Poročilo o vzdržnih financah \(2018\)](#).
- [Resolucija o vplivu mednarodne trgovine in trgovinskih politik EU na globalne vrednostne verige \(2017\)](#).
- [Resolucija o odgovornosti gospodarskih družb za hude kršitve človekovih pravic v tretjih državah \(2016\)](#).

Svet Evropske unije:

- [Sklepi Sveta o prednostnih nalogah EU v forumih ZN za človekove pravice \(2019, 2020\)](#).
- [Sklepi Sveta o podjetništvu in človekovih pravicah \(2016\)](#).
- [Sklepi Sveta o EU in odgovornih globalnih vrednostnih verigah \(2016\)](#).

Agencija Evropske unije za temeljne pravice:

- [Mnenje o izboljšanju dostopa do pravnih sredstev na področju podjetništva in človekovih pravic na ravni EU \(2017\)](#).

Svet Evrope:

- [Priporočilo o podjetništvu in človekovih pravicah \(2017\)](#).

Urad visokega komisarja ZN za človekove pravice:

- [Izboljšanje odgovornosti in dostopa do pravnih sredstev za žrtve poslovnih zlorab človekovih pravic \(2016\)](#).

Pobuda »Green Card«:

- [Poslanci iz osmih držav članic pozivajo k zakonodaji EU o dolžnosti potrebne skrbnosti za zagotovitev odgovornost podjetij za kršitve človekovih pravic \(2016\)](#).

NACIONALNI PRECEDENSI⁸

Avstrija: Leta 2018 je Socialdemokratska stranka predstavila osnutek zakona o družbeni odgovornosti v sektorju oblačil, ki natančno določa zahteve glede potrebne skrbnosti na področju človekovih pravic za podjetja.

Nemčija: Leta 2019 sta se nemška ministra za delo in razvoj skupaj zavezala k oblikovanju zakona o potrebni skrbnosti v dobavnih verigah ter izrazila podporo zavezujoči zakonodaji na ravni EU.

Danska: Leta 2019 so tri politične stranke podale parlamentarni predlog, v katerem so od vlade zahtevale pripravo zakonodajnega predloga o potrebni skrbnosti na področju človekovih pravic in odgovornosti podjetij.

Finska: Leta 2019 se je finska vlada zavezala k sprejemu obvezne zakonodaje o potrebni skrbnosti na področju človekovih pravic na nacionalni ravni in na ravni EU.

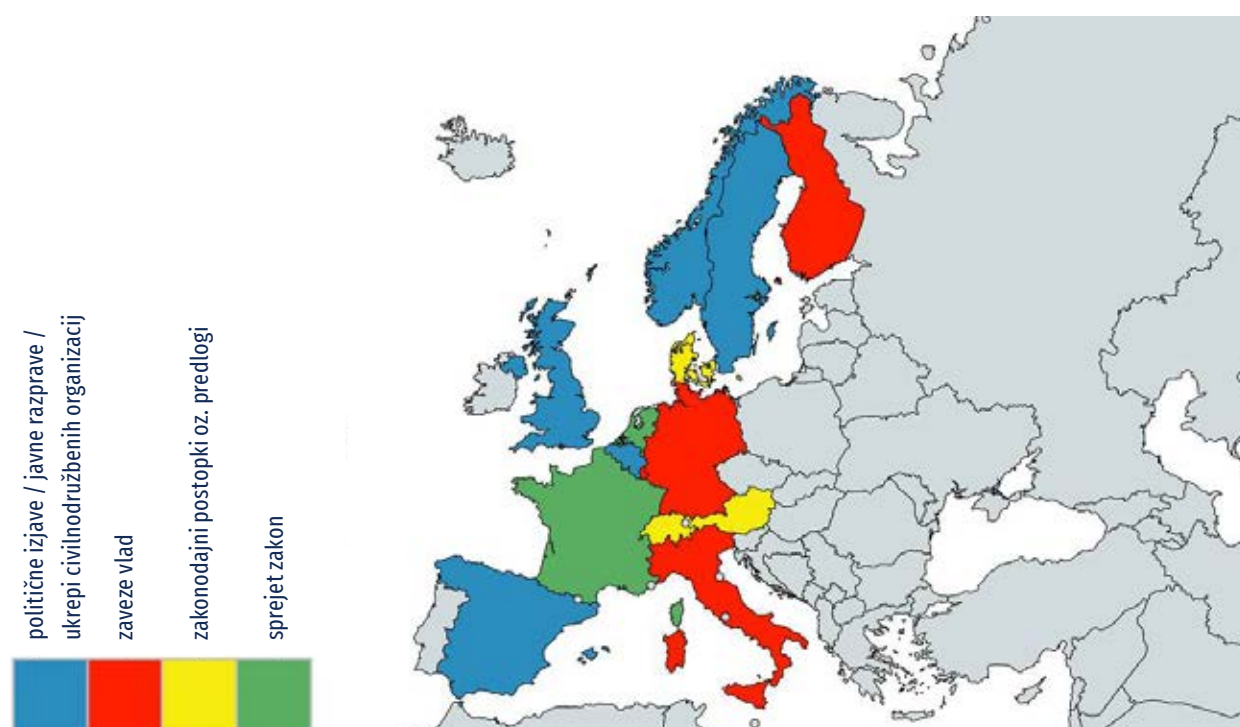
⁸ Več informacij je na voljo na spletnih straneh [Business & Human Rights in Law in Evidence for mandatory HRDD legislation](#).

Francija: Leta 2017 je sprejela zakon o dolžnosti skrbnega ravnanja, po katerem morajo največja francoska podjetja prepoznati in odpravljati škodljive vplive na človekove pravice in okolje, povezane z njihovimi globalnimi dejavnostmi, hkrati pa olajšati dostop do pravnih sredstev za oškodovance v globalnih dobavnih verigah.

Italija: Nacionalni akcijski načrt, sprejet leta 2014, določa zavezo vlade glede presoje o vključitvi dodatnih kršitev človekovih pravic v zakonodajo ter preučitve zakonodajne reforme, s katero bodo podjetja dolžna spoštovati človekove pravice.

Luksemburg: Leta 2018 se je luksemburška vlada zavezala, da bo preučila nacionalno zakonodajo glede potrebne skrbnosti na področju človekovih pravic in podprla zakonodajo EU.

Nizozemska: Leta 2019 je Nizozemska sprejela zakon o potrebni skrbnosti na področju otroškega dela, po katerem so podjetja, ki dobavljajo izdelke ali storitve na nizozemskem trgu, zavezana k izjavi, da so opravile skrbni pregled glede otroškega dela vzdolž dobavnih verig. Posledica neupoštevanja zakona so lahko visoke globe. Zakon je trenutno v vladni presoji.

ZAKONODAJNI PREDLOG EU

1. PODROČJE UPORABE

Ta zakon bi se moral uporabljati za podjetja, vključno s finančnimi institucijami, če

- a) imajo stalni sedež v državi članici EU ali
- b) **ponujajo izdelke ali storitve na notranjem trgu EU** – le v zvezi s človekovimi pravicami in vplivi na okolje vzdolž globalnih vrednostnih verig teh izdelkov oziroma storitev.

2. SPLOŠNE OBVEZNOSTI

Podjetja bi morala biti dolžna:

- a) **pri svojih dejavnostih** spoštovati mednarodne človekove pravice in okoljske standarde;
- b) zagotoviti, da te standarde upoštevajo **podjetja pod njihovim nadzorom**;
- c) sprejeti ustrezne ukrepe za zagotovitev spoštovanja teh standardov **vzdolž njihovih celotnih globalnih vrednostnih verig**.

Te obveznosti bi morale veljati za poslovanje **tako znotraj kot zunaj EU**.

3. DOLŽNOST PREPOZNAVANJA, PREPREČEVANJA IN ODPRAVLJANJA ŠKODE V GLOBALNIH VREDNOSTNIH VERIGAH

DOLŽNOST POTREBNE SKRBNOSTI

Podjetja bi morala sprejeti vse potrebne ukrepe za spoštovanje in zagotavljanje spoštovanja človekovih pravic in okolja vzdolž celotne vrednostne verige,⁹ vključno z ustreznim in učinkovitim:

- a) **ugotavljanjem in ocenjevanjem dejanskih in potencialnih vplivov**;
- b) **prekinitvijo in odpravljanjem obstoječih zlorab**;
- c) **preprečevanjem in odpravljanjem tveganj za zlorabe**;
- d) **spremljanjem izvajanja in učinkovitosti sprejetih ukrepov**.

Podjetja bi morala stalno ocenjevati in izboljševati učinkovitost svojih postopkov potrebne skrbnosti.

⁹ Vključno z vsemi vrstami poslovnih odnosov podjetja s poslovnimi partnerji in subjekti vzdolž celotne vrednostne verige (dobavitelji, imetniki franšiz in licenc, mešana podjetja, vlagatelji, stranke, izvajalci, kupci, konzultanti, finančni, pravni in drugi svetovalci) ter s katerim koli nedržavnim ali državnim organom, ki je neposredno povezan s poslovnimi dejavnostmi, izdelki ali storitvami podjetja.

DOLŽNOST POSVETOVANJA

Podjetja bi (se) morala:

- a) pravočasno, neposredno in v zadostni meri **posvetovati** s prizadetimi in potencialno prizadetimi **deležniki**;
- b) **v zadostni meri upoštevati vidike deležnikov** pri opredelitvi in izvajanju ukrepov potrebne skrbnosti.

DOLŽNOST POROČANJA

Podjetja bi morala **na javen, dostopen in primeren način** javno poročati o svojih postopkih potrebne skrbnosti in posvetovanja ter o njihovih rezultatih.

Zlasti bi morala podjetja poročati o ugotovljenih vplivih; o sprejetih ukrepih za prekinitev in odpravo obstoječih zlorab ter za preprečevanje in odpravljanje tveganj za zlorabe, pa tudi za rezultate teh ukrepov; ter o ukrepih in rezultatih spremljanja izvajanja in učinkovitosti teh ukrepov.

DOLŽNOST DOKUMENTIRANJA

Podjetja bi morala voditi **pisno evidenco o vseh sprejetih ukrepih potrebne skrbnosti in o njihovih rezultatih** ter jo na zahtevo dati na vpogled pristojnim organom.

4. IZVRŠEVANJE IN DOSTOP DO PRAVNIH SREDSTEV

JAVNO IZVRŠEVANJE

Države članice bi morale v skladu s svojo nacionalno zakonodajo in prakso zagotoviti izvrševanje zgornjih dolžnosti z:

- a) zagotovitvijo sorazmernih, učinkovitih in odvračilnih kazni in sankcij,¹⁰,¹¹ kadar bi neupoštevanje dolžnosti prispevalo k ali okrepilo zlorabe ali tveganja za zlorabe;
- b) imenovanjem pristojnih preiskovalnih in izvršilnih organov;
- c) zagotovitvijo, da imajo predstavniki javnosti¹² možnost izpodbijati neupoštevanje dolžnosti pred sodnimi ali upravnimi organi.

¹⁰ Vključno z izključitvijo iz javnih naročil in javnega financiranja.

¹¹ Države članice lahko omogočijo tudi pozitivne spodbude za izvrševanje dolžnosti.

¹² Vključno s posamezniki ali skupinami, na pravice in obveznosti ali interese katerih neposredno ali posredno vpliva popolno ali delno neizpolnjevanje obveznosti podjetja, vključno z zaposlenimi, strankami, kupci in končnimi uporabniki, sindikati, nadnacionalnimi sindikalnimi zvezami, lokalnimi skupnostmi, nacionalnimi ali lokalnimi vladami ali institucijami, novinarji, nevladnimi organizacijami in lokalnimi civilnodružbenimi organizacijami.

CIVILNA ODGOVORNOST IN DOSTOP DO PRAVNIH SREDSTEV

CIVILNA ODGOVORNOST

Podjetja bi morala biti:

- a) skupaj in solidarno odgovorna za škodo, izhajajočo iz zlorab človekovih pravic in okolja, ki so jih povzročili ali so k njim prispevali nadzorovani¹³ ali ekonomsko odvisni subjekti podjetij;¹⁴
- b) odgovorna za škodo, izhajajočo iz zlorab človekovih pravic in okolja, ki so neposredno povezane z izdelki, storitvami ali poslovanjem podjetja prek poslovnega odnosa, razen če lahko dokažejo, da so ravnala s potrebno skrbnostjo in da so sprejela vse razumne ukrepe, ki bi lahko škodo preprečili.¹⁵

RAZKRITJE DOKAZNEGA GRADIVA

Kadar tožnik predloži pod razumnimi pogoji razpoložljiva dejstva in dokaze, ki predstavljajo zadostno podlago za tožbo, mora tožena stranka nositi breme dokazovanja:

- a) narave njenih odnosov s subjekti, ki so vpleteni v škodo;
- b) ali je ravnala skrbno ter ali je sprejela vse razumne ukrepe za preprečitev škode.

ZASTARALNI ROK

Države članice bi morale zagotoviti, da so vsi zastaralni roki za vložitev tožb po tem zakonu razumno in zadostno dolgi, pri čemer bi morale posebej upoštevati posebnosti nads nacionalnih sodnih postopkov.¹⁶

Zastaralni rok za vložitev tožbe po tem zakonu ne bi smel biti krajši od petih let.

VZPOREDNI PRAVNI SPORI

Za sodne postopke po tem zakonu bi morala biti pristojna sodišča EU, ne glede na to, ali so povezani postopki proti hčerinskim družbam, dobaviteljem ali podizvajalcem podjetij vloženi na sodiščih tretje države.

BREZ NAČELA DOKONČNOSTI SODNIH ODLOČB (RES IUDICATA)

Sodba v tujini, ki hčerinsko družbo, dobavitelja ali podizvajalca podjetja oprosti odgovornosti, ne bi smela preprečiti sodiščem EU, da bi ugotavljala odgovornost podjetij za isto škodo.

13 Za določeno pravno osebo bi moralo veljati, da je pod nadzorom podjetja, če ima slednje možnost izvajati ali dejansko izvaja nadzor nad ali ima odločilen vpliv na to pravno osebo ali na njene politike glede človekovih pravic, dela, okolja ali zdravja in varnosti, in sicer na podlagi pravic, pogodb ali česar koli drugega.

14 Za določeno pravno osebo bi moralo veljati, da je ekonomsko odvisna od podjetja, če je ta pravna oseba kot dobavitelj ali kupec določene vrste blaga od podjetja odvisna v tolikšni meri, da nima zadostnih in razumnih možnosti za preusmeritev na drugo podjetje oz. druga podjetja.

15 Podjetja so lahko torej oproščena odgovornosti, če lahko dokažejo, da so z vso potrebno skrbnostjo identificirala in preprečevala škodo.

16 Zastaralni roki ne bi smeli začeti teči, preden se zlorabe človekovih pravic in okolja ne prenehajo ter preden tožnik ni seznanjen ali je mogoče upravičeno pričakovati, da je seznanjen a) z vedenjem in z dejstvom, da to vedenje predstavlja zlorabo človekovih pravic ali okolja; b) z dejstvom, da je ta zloraba povzročila ali prispevala k škodi; c) z identiteto podjetja, ki je potencialno odgovorno za škodo.

5. KONČNE DOLOČBE

PREVLADUJOČE OBVEZNE DOLOČBE

Vse določbe tega zakona, tako postopkovne kot vsebinske, bi morale biti prevladujoče obvezne¹⁷ in bi torej morale veljati ne glede na zakonodajo, ki se sicer uporablja za nepogodbene obveznosti.

PREPOVED POSLABŠANJA POLOŽAJA

Izvrševanje tega zakona v nobenem primeru ne sme biti razlog za utemeljevanje zmanjšanja splošne ravni varstva človekovih pravic in okolja.¹⁸

UGODNEJŠE DOLOČBA

Države članice lahko uveljavijo ali ohranijo določbe, ki so ugodnejše z vidika varstva človekovih pravic in okolja.

¹⁷ V smislu 16. člena Uredbe (ES) št. 864/2007 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. julija 2007 o pravu, ki se uporablja za nepogodbene obveznosti (Rim II).

¹⁸ Zlasti izvrševanje zakona ne bi smelo vplivati na druge obstoječe okvire odgovornosti podizvajalcev in dobaviteljev.

OKVIRNA ZAKONODAJA EU O ODGOVORNOSTI PODJETIJ ZA SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC IN OKOLJA | POVZETEK

PODROČJE UPORABE

- podjetja s sedežem v državah članicah EU
- podjetja, ki ponujajo izdelke ali storitve na notranjem trgu

STANDARDI

- mednarodno priznane človekove pravice
- mednarodno priznane delavske pravice
- mednarodni okoljski standardi

ZAHTEVE

Spoštovanje in zagotavljanje spoštovanja STANDARDOV

- pri svojih dejavnostih
- vzdolž celotnih vrednostnih verig

Izvajanje POTREBNE SKRBNOSTI

- sprejem vseh potrebnih ukrepov za
- posvetovanje z deležniki
- poročanje o ukrepih in rezultatih postopka potrebne skrbnosti
- dokumentiranje ukrepov in rezultatov postopka potrebne skrbnosti

- identificiranje in oceno vplivov;
- prenehanje in odpravo zlorab;
- preprečevanje in odpravljanje tveganj;
- spremljanje izvajanja ukrepov.

IZVRŠEVANJE

PRAVNA SREDSTVA

- CIVILNA ODGOVORNOST
  - za škodo, ki so jo povzročili ali k njej prispevali odvisni subjekti
  - za škodo, povezano z izdelki, storitvami ali poslovanjem podjetja prek poslovnega odnosa, razen če je podjetje ravnalo s POTREBNO SKRBNOSTJO
- Omogočanje dostopa do pravnih sredstev
  - pravična porazdelitev dokaznega bremena
  - razumen zastaralni rok (5 let)
  - pristojnost EU ne glede na vzporedne pravne postopke

JAVNO IZVRŠEVANJE

- Sorazmerne, učinkovite in odvračilne kazni in sankcije:
- na pobudo preiskovalnih / izvršilnih organov,
  - na podlagi pritožbe državljanov.

Prevladujoče obvezne določbe

Kontaktne podatki

European Coalition for Corporate Justice asbl

Rue d'Edimbourg 26 1050 Bruselj – Belgija

Telefon: +32 (0)2 893 10 26

Telefaks: +32 (0)2 893-10-35

eccj@corporatejustice.org

www.corporatejustice.org

prevod: Tadej Turnšek

Izvedbeno oblikovanje: Luka Pajntar, kaloop.si

Izdajatelj v Sloveniji: Focus, društvo za sonaraven razvoj

kontakt v Sloveniji: ziva@focus.si

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID=53935363](https://nuk.ub.uni-lj.si/COBISS.SI-ID=53935363)

ISBN 978-961-95265-1-4 (pdf)

Prevod publikacije je nastal v okviru projekta #GoEAThics, ki ga financira EC v okviru programa DEAR. Za vsebino publikacije so odgovorni izključno izdajatelji.

